

gem suae Ecclesiae. Sed de natura propria huius signi seu characteris paulo post dicemus.

2º. Doctrina quam hucusque vidimus propositam et defensam saeculo V. in disputatione adversus haereticos, prorsus eadem est et iisdem paene verbis, licet citra scopum polemicum explicata apud Patres tam graecos quam latinos saeculi IV; vel certe ita loquuntur de baptismo nominatim, in quo et chrisma subintelligere solent propter consuetudinem coniungendi utrumque sacramentum et considerandi hoc alterum (ut revera est) tamquam *τελειωσιν*, perfectionem, et ultimam obsignationem baptizatorum, ita inquam loquuntur de baptismo et eius effectibus, ut doctrina saeculi V. manifesto appareat esse doctrinae antecedentis continuatio, instantior praedicatio et explicatio, qualem controversia cum haereticis et scopus polemicus exigebat.

a) Quando Patres illi antecedentes enumerant effectus baptismi, « captivitatis liberationem, remissionem peccatorum, regenerationem », addunt praeterea tamquam effectum baptismi et chrismatis « *signaculum sanctum, salutare, spirituale, celeste, divinum, insolubile, indeleibile in aeternum* » (1). Ita Basilius in s. Bapt. n. 5. T. II. p. 117; Gregorius Nazianzenus or. 40. in Bapt. n. 4; Cyrillus Hierosol. procateches. n. 16. 17; catech. I. n. 2. 3; catech. III. n. 3; catech. XVII. n. 35. 36; cf. Ioannem Damascen. de Fid. orthodox. I. IV. c. 9.

b) Conferunt hoc *signaculum*, non secus ac saeculo V. contra Donatistas fieri consuevit, cum signis corporeis, cum charaktere militum, ovium, cum obsignatione thesauri, cum signatione anuli in cera, cum circumcisio nota, cum signatione postium filiorum Israël in Aegypto. Basilius I. c. n. 4; Nazianzenus I. c. n. 15; Ephrem Syrus (Bibl. Orient. Assemani T. I. p. 94.); Epiphanius haeres. VIII. (Epicureorum) n. 6; Chrysostomus in 2. Cor. hom. III. n. 7. (ad finem); in Ephes. hom. II. n. 2. (2).

(1) σημαγις ἀνεπιχειροτος Basil. I. c.; σημαγις ἀγια και ἀλυτος Cyrill. procat. n. 16; σημαγις ἀνεξαλειπτος εις τους αιωνας ib n. 17.

(2) « Obsignatus es; sicut enim militibus sigillum, ita et fidelibus

At *signaculum spirituale* est, in corde, in anima; « spiritale est signaculum, inquit Ambrosius, nam etsi specie signemur in corpore, veritate tamen *in corde signamur* » Ambros. de Spiritu Sancto I. I. n. 79. « Si habeas sigillum in anima (σημαγιδα επι ψυχης), non accedit diabolus, expavescit enim » Cyrill. catech. XVII. n. 36. « Signatus et anima et corpore chrismate et *Spiritu* » Nazianzenus or. 40. n. 15.

c) Declarant *munus huius signaculi*: « ut per illud a Christo tamquam Domino agnoscamur » Cyrillus ib. n. 3, Basilius I. c. n. 4; ut cognoscamur etiam quando desertores evadimus » Chrysostomus Corinth. 2. I. c. Praeterea daemones illud horrent; nobis est custodia (συντηρησις Nazianz.) et praesidium ad gratiae splendorem conservandum Basilius n. 4; Nazianzenus n. 4; Cyrillus cat. I. n. 3; XVII. n. 35. 36. Praeclare s. Ambrosius de Spirit. Sanct. I. c.: « Spiritu signamur, ut splendorem atque imaginem eius et gratiam tenere possimus, quod est utique spiritale signaculum; nam etsi specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, ut Spiritus Sanctus exprimat in nobis imaginis coelestis effigiem. » Aliud est itaque signaculum ad custodiā et conservationem gratiae, aliud gratia conservanda.

Spiritus (effectus Spiritus) imponitur, ut etiam si desertor fugias, omnibus cognoscibilis fias, καν λειποτακτησης, καταδηλος γινη πασιν Chrysostomus in 2. Cor. I. c.

« Nemo te cognoscet, utrum noster sis an hostium, nisi mysticis tesseris exhibeas domesticitatem (σικειοτητα.) Quomodo angelus te invabit, quomodo eripiet ex hostibus, nisi recognoscat sigillum! Quomodo tu dicis: Dei sum, nisi praeteferas characteres distinguentes (τα γνωρισματα)? An ignoras, quod signatas domos exterminator praetergrediebatur?... Non obsignatus thesaurus facilis praeda est furibus, ovi non signatae sine difficultate struuntur insidiae » Basilius I. c.

« Hoc tibi maximum praesidium in vita ad securitatem; ovis enim signata non facile patet insidiis, quae vero sine signo est, a furibus facile rapitur, hoc tibi et in morte faustum munus funerale (δεξιον ενταξιον) » Nazianzenus I. c.

« Spiritus Sanctus per oleum imprimit signum suum ovis suis, Sicut anulus in cera imprimit suum sigillum, ita etiam signum occultum Spiritus per oleum imprimitur personis, quando unguntur in baptismo, et signantur ipso baptisme » Ephrem I. c.

Praeter haec describunt sancti Patres aliquando hoc idem sigillum iis proprietatibus, quae possunt deducere ad paulo adhuc distinctiorem intelligentiam eius naturae et propriae rationis intestinae hic a nobis solum obiter memorandae. Est insigne, quo agnoscimur a Christo tamquam domino familiae *ut ad familiam eius et ad gregem eius pertinentes*: « accedite ad mysticum sigillum, ut agniti sitis ab hero (ἰνγνωστοι τῷ δεσπότῃ) » Cyrilus cat. I. c. 2. Nam qui illo insignitus est, eum tuentur angeli tamquam *domesticum* et pertinentem ad eorum familiam: « cognoscunt angeli (insignem salutari sigillo), ut eum tueantur utpote aliquem suae familiae (ώς ὄικον) » ib. n. 3. Qui habet mysticas has tesseras, exhibet *domesticitatem* et velut affinitatem (ὅικοτητα) ad familiam Dei. Basil. in s. Bapt. n. 4. Ex altera parte est insigne dominationis: « sigillum dicitur utpote custodia et dominationis insigne (ώς συντηρητικός καὶ δεσποτειας σημειωσις) » Nazianz. or. 40. n. 4. Designamus ut reges, prophetae, et sacerdotes; hanc enim dignitatem suscipimus in baptismo, sed declaratur etiam dignitatis acceptae esse signaculum aliquod: « tu quoque in baptismo rex, et sacerdos, et propheta efficeris... Obsignaris; quemadmodum enim *sigillum militibus ita et fidelibus Spiritus imponitur*, ut etiam si desertor fugias, omnibus fias manifestus » Chrys. in 2. Cor. hom. III.

3º. Iam secundum hunc consensum et explicationem Patrum saeculi IV. et V. dicimus intelligi debere sensum Ecclesiae tempore antecedente, quando inde ab aevo apostolico in parcis, quae supersunt, monumentis baptismum usu valde communi Patres exhibit *ut sigillum impressum* (Clemens Romanus ad Corinth. ep. II. cc. 7. 8; Hermae Pastor l. III. similit. IX. cc. 6. 16. 17. 31. (1); Constitutiones Apostolicae l. II. c. 39.); *ut sigillum infragile* (σφραγίς ἀθραυστος

(1) Quae commentatur Pastor ibi c. 16, ne falsa omnino sint, symbolice explicari debent; sed tamen demonstrant satis clare sententiam de charactere indelebili etiam post mortem et distincto a gratia. Eos scilicet, qui ante Apostolos in iustitia et omni castitate defuncti erant sine baptismo, in scenam inducit velut post mortem ab Apostolis baptizatos, ut cooptari possent in regnum Dei; quia, inquit, « tantummodo hoc sigillum defuerat eis. »

Constitut. Apost. l. III. c. 16.); *ut signaculum in Christo muniens contra tentationes* (Acta Theclae c. 8. Galland. T. I. p. 184.); *ut perfectam custodiam et sigillum Domini* (τελείου φυλακτηρίου καὶ σφραγίς του κυρίου), quo nomine baptismum in celebri illo adolescente ab Apostolo Ioanne commendato tutelae Episcopi Asiatici describit Clemens Alexandrinus (apud Eusebium H. E. l. III. c. 23.); *ut signaculum nostrum, signaculum fidei* (Tertullianus de Spectac. cc. 4. 24.); *ut sigillum datum a Domino suis fidelibus, cui opponitur character bestiae dandus ab Antichristo* (ex Apoc. XIII. 16. Hippolytus de Christo et Antichristo n. 6. Galland. T. II. p. 420.); *ut immortalitatem conferens sigillum et salutare signaculum* (ἀθανατοποιος σφραγίς, σωτηρίου σφραγίσμα) Constantin. M. apud Euseb. in vita c. 62.). Huc etiam pertinet forma sacramenti chrismatis in Ecclesia Graeca: « *sigillum doni Spiritus Sancti* » ut iam exhibetur in can. 7. Conc. CP. I. (Hard. I. p. 814.) et sine dubio antiquissima est pertingens ad tempora apostolica (cf. supra p. 47.).

Quin imo superest monumentum saeculi II. labentis, in quo disertis verbis ea fere omnia sunt expressa, quae de charactere apud Patres sequentium aetatum reperimus. Locus extat in Excerptis seu Eclogis ex Theodoto apud Clementem Alexandrinum n. 86, in quibus licet plura sint improbanda, multa tamen plane congruunt communi doctrinae, quo in censu profecto haberi debent sequentia de sacramentali charactere. « Cum Domino numisma oblatum esset, non dixit: cuius est possessio, sed cuius est imago et superscriptio? Caesaris: ut cuius esset, illi redderetur. Sic et fidelis *inscriptionem* habet per Christum nomen Dei, Spiritum autem velut imaginem (ἐπιγραφὴν μεν ἐχει δια Χριστου το ὄνομα του θεου, το δε πνευμα ως ἐικονα). Quandoquidem et muta animalia per *signaculum* ostendunt, cuius sit unumquodque, et ex *signaculo* vindicatur: sic et anima fidelis, quae *veritatis sigillum* accepit, *stigmata* (notas impressas) Christi portat » (ούτως καὶ ἡ ψυχὴ ἡ πιστη το της ἀληθειας λαβουσα σφραγισμα τα στιγματα του Χριστου περιφερει).

Non itaque dubia est nec ambigua connexio doctrinae

saeculi IV. cum doctrina aetatis superioris usque ad aevum apostolicum, et posterioris ex priori derivatio ac continuatio.

4°. Exposita iam doctrinā prout a primordiis continebatur in praedicatione ecclesiastica, quae sane doctrina ex ipsa universitate consensus et antiquitate demonstratur originis apostolicae, dicimus, de effectu hoc indelebilis signi seu characteris intelligi debere etiam ea loca Scripturarum apostolicarum, in quibus praeter gratiam et communicationem Spiritus Sancti tamquam effectus sacramentalis distincte connumeratur *sigillum aut obsignatio* (σηματος) 2. Cor. I. 21. 22; Eph. I. 13; IV. 30.

Nam a) Patrum doctrina et ecclesiastica praedicatio de signaculo et sigillo sacramentali manifeste connectitur cum illis Scripturarum locis velut commentarius cum textu explicando, ut patet ex toto modo docendi et phraseologia Patrum, atque adeo doctrina Patrum debet censeri continuatio et explicatio doctrinae Scripturarum.

b) Ex modo, quo se habet praedicatio ecclesiastica de charactere sacramentali, plene constat, hanc doctrinam fuisse Ecclesiae traditam ab Apostolis; ac proinde constat, Apostolos eandem, ut veritatem revelatam credendam ac docendam in mente gessisse et habuisse in intellectu. At hoc supposito Apostoli non poterant de *sigillo et obsignatione* christianorum per aliqua sacramenta eo modo loqui, quo in Pauli epistolis legimus, quin res characteris sacramentalis, cuius sensu tamquam veritatis credendae et docendae erant a Spiritu Sancto imbuti, ipsis sribentibus obversaretur, et quin eum sensum suis verbis subiicerent.

« Qui unxit nos, Deus (est); qui et (etiam) signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris » 2. Cor. I. c. *Unctio gratiae* (1), *signatio seu sigilli impressio* (σηματος), *pignus Spiritus inhabitantis*, haec inquam tria inter se distinguuntur. Imo particula distinctionis patentior est

(1) Illo verbo « unxit nos » vel tantummodo unctio interna, vel probabilis unctio visibilis sacramentalis cum suo effectu unctionis internae intelligi debet; sicut certe utrumque expressum est, quando dicitur; « ablue peccata tua » Act. XXII. 16; « abluti estis » 1. Cor. VI. 11; « aspersi corda a conscientia mala » Heb. X. 22.

penes incisum « qui signavit nos », de quo nobis nunc agitur; nam illud et post articulum ὁ καὶ σηματωνός τημας necessario accipendum est pro etiam, sic autem idem significat ac si diceretur: « unxit nos, et insuper, praeter unctionem etiam signavit nos. » Atqui talis non potest esse coniunctio memtri synonymi vel mere exegeticī ac declarantis p̄ae inciso antecedenti, quasi *unctio* et *signatio* sit res una eademque; sed necessario intelligi debet distinctio rei duplicis diversae, ut aliud sit *unctio*, aliud *signatio*. Iam si ita est, etiam ex verbis Scripturae per se inspectis demonstrari potest, praeter gratiam sanctificantem et communicationem Spiritus Sancti esse alium adhuc effectum sacramenti (baptismi et Chrismatis) in relatione quidem ad gratiam, sed tamen ab ea distinctum, qui ab Apostolo nominatur *sigillum*, et prorsus est illud *signum spirituale* a Patribus traditum, a Doctoribus explicatiū declaratum, ab Ecclesia propositum credendum. Sed quidquid sit de interpretatione verborum Pauli ex solo contextu; illud saltem evidens est, supposita in Apostolis sententia de charactere sacramentali, qualis ex traditione demonstratur, non potuisse Paulum Apostolum *sigillum cum gratia* ita, ut videmus, coniungere et distincte exprimere, quin ea sententia ipsa menti sribentis obversata et illis verbis expressa esse censeri debeat.

Quamvis igitur ex Scriptura, solis adhibitis regulis interpretationis *internis* ex textu et contextu, doctrina de charactere sacramentali demonstrari non posset; potest tamen demonstrari, hanc doctrinam in Scripturis contineri, si interpretatio ad normam traditionis et intellectus catholici dirigatur, quem esse canonem principem interpretationis Scripturarum alibi ostensum est (vide tract. de Trad. th. XVIII.). Potest scilicet testimonium Scripturae sacrae p̄ae aliqua doctrina considerari dupliciter: vel enim consideratur textus Scripturae per se, ita ut a doctrina primum ex Scripturis demonstrata fiat gressus ac descensus ad considerandam doctrinam eandem in praedicatione ecclesiastica; vel ordine inverso a doctrina, ut continetur in traditione et praedicatione ecclesiastica, adscenditur ad considerationem eiusdem doctrinae, ut reperitur Scripturis consignata. In-

stituta hac posteriori consideratione intelligitur doctrina traditionis de charactere sacramentali esse continuatio, ulterior explicatio et distinctior declaratio doctrinae eiusdem, ut comprehenditur in Scripturis. Atque adeo, ubi de hac connexione doctrinae traditae cum doctrina scripta iam constat, facile illud totum, quod de charactere in traditione proponitur magis explicitum et distinctius declaratum, reperiatur in Scriptura saltem implicitum et generalioribus lineamentis adumbratum.

Sane tota doctrina traditionis ad quatuor haec capita potest revocari, quod a) character est *signum quoddam spirituale diversum a gratia*, quo insigniti in conspectu Dei et angelorum cognoscuntur distincti ab aliis eo parentibus; quo b) consecramur, et obligamur in *familiam Dei et Christi*, cuius est sigillum; quod c) habet *relationem praesidii et custodiae* ad gratiam acceptam per sacramentum; quod d) sit *perpetuum ac indeleibile*. Atqui tria priora iam continentur in appellatione *sigilli*, quo insigniri dicimur in Scripturis. Insuper illud *primum* videlicet sigilli distinctio a gratia satis clare et diserte in iisdem Scripturis exprimitur, ut paulo ante vidimus: « qui unxit nos Deus, qui et (etiam) signavit nos » 2. Cor. 1. c. Alterum scilicet consecratio et transcriptio in *familiam Dei*, cuius character est sigillum, praeter appellationem ipsam *sigilli* continetur clarius in locutione Scripturarum, qua dicimur *signari in Spiritu Sancto Dei*: « nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis » Eph. IV. 30. Tertium praeter coniunctionem, in qua *obsignatio* ubique ponitur cum gratia, exprimitur simul *cum quarto*, quando ait Apostolus christianis: « signati estis in diem redemptionis » ibid. (quae scilicet est redemptio perfecta ex omnibus aerumnis in altera vita). Habes ergo in Scripturis saltem semina totius doctrinae distinctius et abundantius deinde expositae in traditione et in explicatione per charisma doctoratus catholici, quod promissum est pastoribus Ecclesiae (tract. de Tradit. th. XXV.).

Corollarium 1. Sigillum σηρπαγίς dicitur dupliciter, proprie scilicet ipsum *signum impressum*, et metonymice *instrumentum imprimens*, derivatione nominis ab effectu ad causam.

Hoc altero modo aliquando ipsum sacramentum appellatur *sigillum*, in qua appellatione ad significatur signum impressum vel imprimendum tamquam effectus sacramenti signantis. Hoc sensu dixisse videtur Cyrillus Hierosolymit. cat. I. n. 2. : « accedite ad mysticum *sigillum*. » Eodem fere sensu s. Augustinus alicubi invocationem ss. Trinitatis in forma sacramentali appellat characterem, quem ut imprimenter, Christus praecepit Apostolis. Est scilicet sacramentum visibile et verbum fidei, quatenus est forma sacramenti, character sensu activo seu *sigillum signans*; cui, dum imprimitur a ministris h. e. applicatur initiandis, respondet character receptus seu *signum impressum* in anima. « Baptismus non ipsorum (haereticorum) est, sed Christi. Invocatio nominis Dei super caput ipsorum, quando ordinantur Episcopi, invocatio illa Dei est non Donati.... In errante et deserente milite crimen est desertoris, character autem non est desertoris sed imperatoris.... A desertoribus signati sunt, non tamen signo desertoris sed signo imperatoris. Non enim desertor characterem suum fixit. Quid est quod dico, desertor characterem suum non fixit? Donatus non baptizavit in nomine Donati. Si Donatus in nomine Donati baptizaret, desertoris characterem infigeret; ego quando vocarem ad unitatem, si invenirem desertoris characterem, exterminarem, delerem... Nunc vero ipse desertor characterem fixit imperatoris sui... Ego... adtendo... fidem in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. *Iste est character imperatoris mei. De isto charactere militibus suis vel potius comitibus suis, ut hunc imprimenter eis quos congregabant castris eius, praecepit dicens: ite baptizate gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Istum characterem a Domino dictum omnibus credentibus imprimendum quia noverrat Paulus, expavescit ad eos, qui volebant esse Pauli... Agnoscite, advertite characterem vestrum; numquid in nomine Pauli baptizati estis? » serm. ad pleb. Caesar. n. 2. (T. IX). Characterem, de quo hic loquitur Augustinus, non posse intelligi fidem subiectivam, ut obiiciunt Calvinus et alii Protestantes, manifestum est; quia in doctrina Augustini tam hoc ipso loco quam ubique in aliis locis character etiam*

impressus a desertore et haerens etiam in milite desertore, in ove errante extra gregem, est independens a fide sive ministri sive suscipientis. Sed verbum fidei obiectivum « in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti » quatenus est forma sacramenti instituta a Christo, est character imprimens et applicandus a ministris, cui respondet character impressus et haerens in suscipiente sacramentum.

Unde ipsa ss. Trinitas vel potius Christus Filius Dei, figura ($\chi\varphi\pi\tau\eta\rho$) substantiae Patris, aliquando dicitur *character increatus*, imprimens characterem in anima. Sic Alexander Halensis 4. q. 8. m. 8. a. 1. §. 4. ait: « characterem scilicet imprimit *character increatus* interius operans; » et apud s. Thomam definitur 3. q. 63. a. 3. : « character est distinctio a *charactere aeterno* impressa animae rationali secundum imaginem consignans trinitatem creatam (animam cum suis facultatibus) Trinitati creanti et recreanti. » Cf. 4. dist. 4. q. 1. a. 2. sol. 2.

Quod autem dicunt, characterem Christi ab Augustino comparari cum charactere Donati, ut inde colligant characterem nihil esse ontologici, est manifestum sophisma. Nam a) non agit Augustinus de charactere Donati, sed de hypothesi, si esset aliquis character Donati. b) Non est comparatio, sed oppositio baptismi et characteris Christi ad baptismum et characterem, qui esset Donati. Ex eo autem quod opponatur verum falso, bonum malo, existens non existenti, absurde colligis, verum, bonum, ens non haberi velut aliquid reale. Tota igitur huius loci doctrina huc redit: obiectivum verbum fidei ac forma sacramentalis « in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti », determinat *sigillum activum* seu sacramentum ut sit *sigillum Dei et Christi*, atque ideo etiam *sigillum receptum* in anima respondens *sigillo imprimenti* est character non ministri sed Dei et Christi imperatoris. Si per hypothesis absurdam existeret aliquis baptismus Donati haereticus, similis efficaciae cum baptismo Christi ad imprimendum characterem, talis baptismus datus in nomine Donati exprimeret characterem Donati desertoris non Christi imperatoris; et etiam absque tali hypothesi Donatus baptizans in

nomine Donati, quamvis nihil ontologici in homine efficeret, tamen aliquo modo characterem haereseos imprimeret hominem obstringens et coniungens sibi tamquam capiti. Proinde in redeuntibus ad Ecclesiam sicut abolenda haeresis, ita ille character haereseos exterminandus esset et character Christi imprimendus per baptismum Christi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. At vero haereticus non suum sed Christi baptismum conferunt, nec in invocatione et nomine Donati, sed in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizant; sigillum ergo imprimens (sacramentum) est sigillum Dei et Christi, proindeque sigillum impressum est character non Donati sed Christi, ontologica consecratio, conformatio et obligatio ad Christum imperatorem, non ad Donatum desertorem.

Corollarium 2. Quamvis in impressione characteris indelebilis, quae fiat per tria sacramenta non item per alia, continetur et facile intelligatur intima ratio alterius veritatis, quod illa tria non possunt, haec alia possunt repeti; non tamen ordine etiam inverso in veritate *per se spectata*, quod aliqua sacramenta repeti nequeant, iam intelligitur inclusa et implicita doctrina impressionis characteris; multo etiam minus verum est, in can. 9. sess. VII. Trid. ex doctrina de non iterandis his sacramentis inferri doctrinam de charactere. Nam ut haec tria sacramenta iterari nequint, sufficeret sola ordinatio et institutio Dei atque mera deputatio perpetua ad aliquod munus; sicut e. g. ex precepto Ecclesiae nefas est iterare primam tonsuram et alias quasdam consecrationes (cf. de Lugo disp. VI. sect. 1. n. 5; Arriaga disp. XVII. sect. 1.). Concilium vero Tridentinum non ex negatione repetitae collationis sacramentorum deduxit veritatem characteris, sed ordine inverso ex veritate characteris, intulit negationem repetitionis. « Si quis dixerit in tribus sacramentis... non *imprimi characterem* h. e. *signum quoddam spirituale et indeleibile, unde ea iterari non possunt*; anathema sit » l. c.

At si negatio repetitionis non solum per se et abstracte spectetur, sed secundum modum, quo in traditione apostolica continetur; in doctrina tradita de non repetendis his